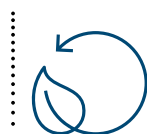

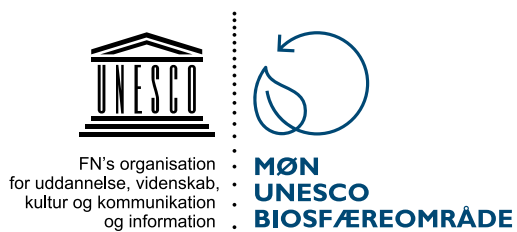
MØN BIOSFÆRE ÅRSRAPPORT 2020

FN's organisation
for uddannelse, videnskab,
kultur og kommunikation
og information

MØN
UNESCO
BIOSFÆREOMRÅDE

Bliv ambassadør for Møn Biosfæreområde: <https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/bliv-ambassadoer/>

Abonner på nyheder: <https://vordingborg.dk/biosfaere-moen/nyheder/>

Følg os på Facebook: <https://www.facebook.com/groups/biosfaeremoen/>

Møn Biosfære Årsrapport 2020 er trykt på FSC- og svanemærket papir

MØN BIOSFÆRE

ÅRSBERETNING 2020

Indhold

Side 4

2020 SET I BAKSPEJLET

Side 5 / 6 / 7

MENNESKER I BIOSFÆREN

- Den danske UNESCO-familie samlet i Biosfære-område Møn.
- Samarbejde med Man and Biosphere sekretariat i Paris
- Kursus for biosfæreambassadører
- Naturen og sundhed
- Den dag da glade vandrere mødte lb – en af Danmarks eneste tangbønder.
- Sundhedsstjerne i Stege og Udby skove
- Natursafari i Møn Biosfære

Side 8 / 9 / 10 / 11

BEVARELSE AF DEN ARTSRIGE NATUR I MØN BIOSFÆRE

- Sommer i Vores Natur
- Naturpleje på Ulvshale for vilde bier
- Vild med vilje
- Vilde vejkanter
- Vild med vilje, fortidsminder
- Ynglesteder for Markfirben langs Grønsundvej
- Re-introduktion af Grønbroget tudse og Strandtudse ved Jordbassinene i Stege
- Etablering af vandhuller i Biosfære-området
- Øvrige naturprojekter og undersøgelser
- Fishing Zealand – et par udvalgte større aktiviteter
- Biosphere for Baltic 2020

Side 12 / 13

FRIVILLIGE MEDVIRKER TIL ØGET BIODIVERSITET

- Biodiversitet på Høje Møns overdrev
- Biodiversitet i Klinteskoven

Side 14

LÆRING - SAMARBEJDE MED UNIVERSITETER

- Rapport om de vilde bier i Møn Biosfære

Side 15 / 16 / 17

DEN BÆREDYGTIGE UDVIKLING I MØN BIOSFÆRE

- Bæredygtig turismestrategi og en handleplan for Møn Biosfære
- Dark Sky Møn og Nyord – fra ildsjæleeventyr til bæredygtig forretning
- Et Biosfære- og Dark Sky-center på Hyldevang på Nyord

Side 17 / 18

KONTAKT OG NÆSTE ÅRS AMBASSADØRKURSUS

2020 SET I BAKSPEJLET

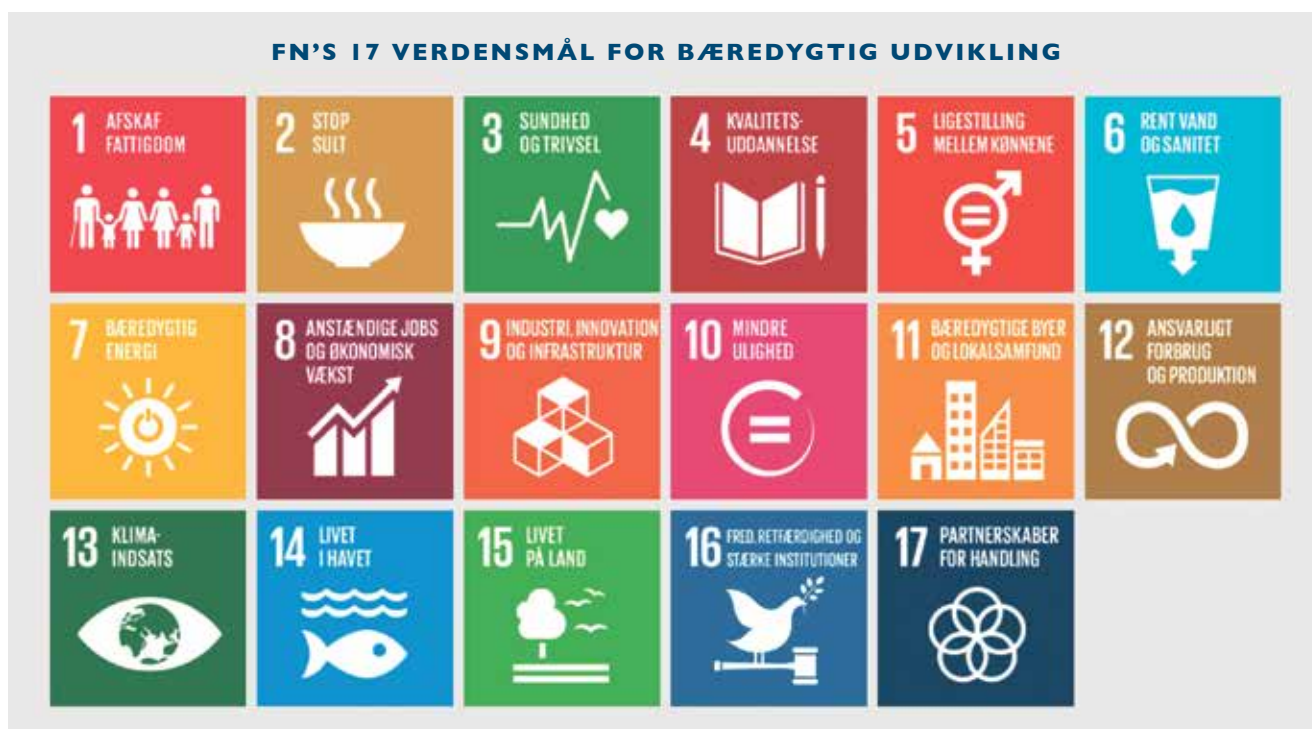
Det er næppe den store overraskelse, at Møn UNESCO Biosfære også har mærket Corona og Covid-19 skylle ind over landet i 2020. Heldigvis har både "man and biosphere" kunnet stå imod, og vi er kommet godt gennem 2020 med ny viden om, hvordan vi kan formidle og udvikle vores fælles projekt.

Sommer i Vores Natur har været et flot eksempel på, hvordan foreninger, virksomheder, frivillige, Naturstyrelsen og Vordingborg Kommune sammen har løftet naturformidling på en ny måde og leveret leg og læring om vores smukke mønske natur til både fastboende og turisterne.

Men det har også været en begrænsning. Biosfære-programmet handler om, at mennesker mødes og samarbejder om bæredygtig udvikling. Samtale og respekt for, at der både skal være plads til naturen og menneskets mulighed for at udvikle jobs og nye virksomheder, er grundstenen i UNESCOs program. Der er ingen vej udenom, at det bliver vanskeligere i en tid med corona. Blandt andet har arbejdet med en Bæredygtig Turismestrategi været ramt af aflysninger. Arbejdet startede med et velbesøgt borgermøde om turismen set gennem FNs Verdensmål og var planlagt til at fortsætte i foråret. Det har vi måttet flytte til efteråret, og i skrivende stund er de sidste workshops igen blevet aflyst.

Det står dog klart allerede nu, at arbejdet med at balancere turisme, trafik og natur bliver et afgørende tema i strategien. Men et er at fokusere på det som et tema, noget andet er, hvordan det kommer til at ske i praksis. Det bliver der mulighed for at få indflydelse på, når vi i foråret skal tale sammen om, hvordan strategiens handlingsplan skal se ud – hvad er det, vi skal forsøge konkret for at ramme den rigtige balance? Forventningen er stadig, at politikerne skal forholde sig til strategien i starten af 2021, og herefter tager vi fat på at involvere bredt om handlingsplanen.

Ole Hampenberg Andersen, chef for Afdeling for Strategi og Implementering

Verdensmålene for bæredygtighed er FN's store plan for hele verdens bæredygtige udvikling. De består af 17 overordnede mål – og 169 delmål – som sætter retningen på at løse klodens største problemer inden 2030. Hele verden skal gøre en ende på ekstrem fattigdom og sult, vi skal sikre uddannelse, anstændige jobs og ligestilling, mindske uligheden, sørge for bæredygtig produktion, infrastruktur og energi, sikre den artsrige natur på land og i vandet og vi skal bekæmpe klimaforandringer. Vi skal, kort sagt, kunne leve et ordentligt liv nu og give verden videre i ordentlig stand til de kommende generationer.

DEN DANSKE UNESCO-FAMILIE SAMLET I BIOSFÆREOMRÅDE MØN

Af Anna Enemark, generalsekretær af den Danske UNESCO nationalkommission

Den danske UNESCO-nationalkommission samler hvert år alle danske UNESCO-designationer til et fælles seminar.

En designation er et sted, et område, en institution eller et objekt som har fået tildelt UNESCO-status, og som opfylder visse aftalte rammer og standarder, der er i overensstemmelse med UNESCO's overordnede mål. De danske UNESCO-designationer spænder over verdensarv, skoler, biosfæreområder, geoparker m.v. Trods deres forskelligheder, ser nationalkommissionen dem som medlemmer i samme familie. De har rod i samme værdisæt og er fælles om at fremme UNESCO's hovedmission om fred og bæredygtig udvikling.

Nationalkommissionen ønsker at facilitere mere samarbejde mellem designationerne, bidrage til at udvikle deres virksomhed og styrke deres profil. De årlige seminarer giver mulighed for at erfaringsudveksle, bygge netværk og finde fælles fodslag. Møn Biosfæreområde var i 2020 vært for årets møde. Den gamle sukkerfabrik dannede en fantastisk ramme om dagen og om en markedsplads, hvor der blev givet eksempler på, hvordan designationerne praktiserer og formidler deres UNESCO-udpegning.

I år havde vi særligt fokus på to temaer: Hvordan gør vi UNESCOs globale mission, norm- og standardsættende instrumenter, globale programmer og de bredere FN-værdier relevante for designationerne?

Da UNESCO blev grundlagt i 1945, var målet at bidrage til fred og sikkerhed gennem samarbejde om uddannelse, videnskab og kultur og herigennem styrke den universelle respekt for retfærdighed, retsstatsinstitutioner og menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder for alle. Den navlesnor må vi ikke glemme i vores iver for at bruge UNESCO-brandet til at markedsføre os, tiltrække turister og skabe vækst. Nationalkommissionen har efter de gode drøftelser på Møn afsat resurser til at se på, hvordan vi i praksis gør UNESCO's kerneværdier mere synlige i UNESCO-familiens virksomhed.

Hvordan arbejder designationerne med verdensmålene?

En vigtig del af den bredere værdi af UNESCO-designationerne udgøres af deres bidrag til FN's 2030 mål for bæredygtig udvikling. Fra bæredygtige turismeløsninger til modstandsdygtige og levede lokalsamfund tilbyder UNESCO-designationer vigtige muligheder for civilsamfundet for at engagere sig i at fremme bæredygtig

udvikling, men der findes uudnyttede potentialer. En større anerkendelse og forståelse af den ekspertise og de muligheder, som designationerne tilbyder, ville kunne styrke deres bidrag markant til verdensmålene og gøre dem til rollemodeller på nationalt niveau.

Nationalkommissionen takker for et fantastisk værtsskab. Møn Biosfæreområde er til stor inspiration som et eksempel på et enestående netværk af eksperter, partnere og interessenter fra universiteter og skoler til turistbureauer, museer, bevaringsgrupper, lokale myndigheder og enkeltpersoner. Det demonstrerer, hvordan UNESCO-netværket er uovertruffen til at forbinde det lokale med det internationale og skabe mekanismer for læring, engagement og udvikling af samarbejde mellem verdens borgere.

SAMARBEJDE MED 'MAN AND BIOSPHERE' SEKRETARIAT I PARIS

Af Annette Tenberg, koordinator for Møn Biosfære

Også i 2020 har Møn Biosfære bidraget til UNESCO's forberedende arbejde til FN's topmøder. Selvom pandemien påvirkede fysiske sammenkomster fra FN til f.eks. det årlige netværksmøde med de nordiske biosfærekolleger, leverede Møn Biosfære bidrag til UNESCO's vidensdatabase.

En kort film om ålegræseventyret på Møn blev sendt ud. Du kan se filmen på Møn Biosfæres hjemmeside. Et 'case study' om undersøgelsen af de vilde bier i Møn Biosfære udfærdiget af forskerne Henning Bang Madsen, Københavns Universitet og Claus Rasmussen, Århus Universitet, blev delt til UNESCOs database. Du kan læse mere om rapporten om de vilde bier i Møn Biosfære på side 14.

KURSUS FOR BIOSFÆREAMBASSADØRER

af Annette Tenberg, koordinator Møn Biosfære

Biosfære Sekretariatet arbejder efter et årshjul, hvor en række faste begivenheder præger årets løb. Årets første aktivitet er et kursus-tilbud for biosfæreambassadører. I 2020 var 25 interesserede tilmeldt kursusforløbet, der strakte sig over fire møder afbrudt af den første Corona-nedlukning.

Formålet med kurset er at klæde deltagerne på til deres roller som biosfæreambassadører. Sammen med en ekspert skal de selv opleve naturen på land, i vandet og Dark Sky. Derudover medvirker biosfære-foreninger og -virksomheder i kurset og fortæller om deres virke i samspil med naturen.

Ambassadørerne får mulighed for at diskutere med eksperterne og hinanden, at sætte fokus på udviklingsfelter samt at definere sig selv som del af biosfæren. Der kom mange positive tilbagemeldinger fra deltagere, og deltagerlisten for kurset 2021 er allerede ved at være fyldt op.

Ved afslutning af kurset modtog alle deltagere et certifikat.

Teksten på det er Møn Biosfæres kernebudskab:

"Dagens handlinger har konsekvenser for morgendagens verden. Som Møn Biosfære ambassadør er jeg del af et lokalt netværk, der arbejder for et bedre samspil mellem mennesker og naturen på Møn. Vi inspirerer andre og deler ideer og viden. Vores mål er at bevare og udvikle den naturlige og kulturelle mangfoldighed i Møn Biosfære for en bæredygtig fremtid på Møn."

BIOSFÆREAMBASSADØR-KURSUS I ULVSHALESKOVEN – DEN URØRTE SKOV MED NATURLIGT MØRKE OG ET MYLDER AF LIV

Af Susanne Rosenild, naturvejleder i Vordingborg Kommune

En gruppe af lokale kunne igen torsdag 11. juni fortsætte det biosfæreambassadør-kursus, som i marts blev sat på pause grundet corona.

Holdet mødtes i Ulvshaleskoven og genopfriskede, hvad Møn Biosfære er, og hvad Dark Sky Park er. Hvorledes Møn Biosfære-aktiviteter kan være samarbejder mellem de lokale, der bor der, og de private og offentlige lodsejere, frivillige og kommunale tiltag. Fx naturprojekter som bekæmpelse af Japansk Pileurt og rynket rose. Fx beskyttelse af det naturlige mørke imod lysforurening. Det er meningsfyldt, når man kan se konsekvensen af sine egne indsatser i naturen, og alle kan gøre en meningsfuld forskel på sin måde.

Gruppen havde mulighed for at udveksle de mange gode tiltag, som de hver især var i færd med, og som kan gøre en positiv forskel for naturen og ikke mindst menneskers hverdagsliv og arbejde i biosfæreområdet. Udvikling af produkter som fx ålegræs, etablering af nye små vandområder i haven, der hurtigt tiltrækker flere dyr, blottægning af bar jord så nye arter kan komme til, fx jordboende vilde bier, registrering af flere fugle, glæden ved at hjælpe det lokale insektliv ved at have kvasbunker og brændenælder i hjørner af haven. Historierne, der blev delt denne aften, gav et godt billede af, at biosfæreambassadørerne på holdet er godt i gang med at medvirke til Møn Biosfærens mål.

NATUREN OG SUNDHED

Af Susanne Rosenild, naturvejleder

Den dag da glade vandrere mødte Ib - en af Danmarks eneste tangbønder

Onsdagsturene er et fast tilbud fra kommunens naturvejleder i Afdeling for Sundhed; ikke sjældent med uventede, spændende oplevelser undervejs. Onsdag 16. september blev en dag med en særlig overraskelse for deltagerne på den ugentlige gåtur med kommunens naturvejleder Susanne Rosenild.

Deltagerne på den guidede tur skulle ud at se på Farø Kitespot, som siges at være et af Nordeuropas bedste kite-steder med fladt vand, hvor man kan udøve "free style". Det blev også til et kig ned til kysten for at se det hyggelige renoverede Bogø Fyr, som i dag fungerer som et shelter for vandrere og andre på tur i naturen. Helt nede ved kysten var der nogle deltagere som kommenterede, at der lå ålegræs ved vandet.

Og netop ålegræsset var det overraskende indslag på turen.

Ib Ungermann, som præsenterede sig selv som tangbonde, mødte os ved markerne tæt på kysten, hvor han opsamlers ålegræs, der driver ind til kysten og dernæst lægger ålegræsset op på sine marker til tørring. Han driver sit landbrug med 15 hektar og hovedbeskæftigelsen er ålegræs, der sælges til Læsø husenes tangtage og til hus-isolering og tækkeformål. At gøre brug af det indkommende ålegræs ved kysten på denne måde ved Møn, Bogø og Farø skulle være det eneste sted i Danmark, det stadig foregår.

Det gamle håndværk og erfaringerne med ålegræsset holdes altså i dag i live i Møn Biosfære-området takket være de tre tangbønder Ib Ungermann ved Bogø, Kurt Schierup og søn ved Farø og Jens Wedele ved Mønbroen og Stege Strand. Mødet med Ib Ungermann og den spændende historie, han fortalte, gjorde deltagerne klogere på en god, lokal, naturlig råvare.

Sundhedsstjerne i Stege og Udby skove

Vordingborg Kommune har adgangen til naturen som en sundhedsværdi for hele befolkningen. Den udarbejdede "Plan for mere bevægelse i Vordingborg Kommune" oplyser på baggrund af under-

søgelse, at den mest benyttede arena til idræt og motion for voksne i Vordingborg Kommune er naturen. Den næstmest populære aktivitetsarena er stier, ruter, fortove og lignende, hvor vandring og løb er foretrukne aktiviteter.

Brugere af Sundhedsstjerne er mangfoldige. F.eks. naturbaserede sundhedsindsatser, der foregår både i trænings- og rehabiliteringsindsatser, men også skolebørn, daginstitutioner, borgere fra socialpsykiatrien og Pleje og Omsorg bruger stisystemet til bevægelse, læring og velvære. Mange foreninger fx løbeforeninger, spejderne, patientforeninger samt selvorganiserede gå-grupper og løbegrupper, turister, Camøno-vandrere, hundeluffere etc. benytter Sundhedsstjerne. Vordingborg Kommune støtter nu Naturstyrelsen i pleje af arealerne for Sundhedsstjerne i Stege og Udby skove. Det handler mest om stierne, mens Naturstyrelsen fortsætter med to årlige slåninger af græsarealerne.

I Møn Biosfære er sundhed en defineret indsats både for de lokale borgere, ikke mindst de naturvante, og også for turister.

NATURSAFARI I MØN BIOSFÆRE

Af Annette Tenberg, koordinator Møn Biosfære

Friluftsrådet og Vordingborg Kommune støtter et formidlingsprojekt, der har til formål at guide flere, herunder patientgrupper og naturvante personer, til oplevelser i den mønske natur. Projektet munder ud i 10 turforslag, som dækker Møn Biosfæreområdets geografi. I 2020 er turene blevet skitseret, og i begyndelsen af 2021 vil de blive testet af frivillige biosfæreambassadører og patientforeninger. Når evalueringen er afsluttet, er det planen, at turene udgives i en naturkalender for Møn Biosfære, der beskriver sunde oplevelser i naturen på de forskellige årstider.

Projektet slutter med en mini-vandrefestival, hvor alle er velkomne at prøve turene af og få en naturkalender i gave. Turene vil efterfølgende være tilgængelige på nettet og deles fra foreningernes og biosfærens hjemmeside. Projektet skal være et bidrag til, at flere bruger naturen for at fremme sundhed og velvære og på en hyggelig måde få en masse læring og tips til, hvordan vi alle sammen giver naturen en hånd.

BEVARELSE AF DEN ARTSRIGE NATUR I MØN BIOSFÆRE

Af naturvejleder Christina Kåber-Bühler på vegne af Afdelingen for Byg, Land og Miljø

Ture og naturoplevelser i Møn Biosfære – Sommer i vores natur

2020 var udnævnt til 'Naturens år', hvor Møn Biosfæreområde var udpeget som en af 16 naturperler på landsplan, der skulle levere ekstraordinære oplevelser til befolkningen. Derfor arrangerede Møn Biosfære, Vordingborg Kommune og Naturstyrelsen Storstrøm i samarbejde med en lang række foreninger, virksomheder og eventmagere ture og arrangementer, hvor befolkningen kom ud og fik nye naturoplevelser.

I sommerens løb blev der afholdt mere end 85 ture og events. Over 1.700 mennesker har hermed været på en rejse gennem nogle af de smukkeste og mest unikke naturområder i Møn Biosfæreområde. Alle arrangementerne havde fokus på natur, men på meget forskellige måder. Lige fra workshops med billedskolen, hvor børn og barnlige sjæle lærte at bruge naturelementer i kunst til dem, der oplevede en bevægende koncert under åben nattehimmel i regi af Dark Sky. Der var fra arrangørernes side en meget stor bevidsthed om, at naturen ikke skal blive et tivoli, og at naturen ikke må tage skade af de ekstra besøg. Hvert enkelt arrangement har derfor været vurderet ifht. presset på naturen og for deres egnethed som naturarrangementer.

Naturpleje på Ulvshale for vilde bier

I foråret 2019 blev der foretaget afbrændinger af naturarealer med det formål at fjerne næringsstoffer og det lag af organisk materiale, der er ophobet i plantematerialet. Denne form for naturpleje er brugt på mange arealer og sikrer specielt de urter, der er føde for insekter.

Vild Med Vilje

Vordingborg Kommune har i 2020 sat gang i arbejdet med Vild Med Vilje for både kommunale arealer og private haver og arealer. Vordingborg Kommune skal på egne arealer gå forrest med et eksempel på, hvordan man kan arbejde for at højne biodiversiteten i byer. Herefter skal borgere og virksomheder inspireres til at gøre en indsats på deres arealer. Der er et link til kampagnen Giffri Have.

Vilde Vejkanter

Med udgangspunkt i en kortlægning af de biologisk værdifulde vejkanter på Møn, har Vordingborg Kommune igangsat et pilotprojekt

med Vilde Vejkanter. I 2020 blev otte strækninger på Østmøn udlagt. Her er det meningen, at der kun tages slæt sidst på året, så blomsterne når at afblomstre og smide frø. Der er opsat skilte på strækningerne, der skal informere om projektet. Det er fortsat en udfordring at finde praktiske løsninger på at få slået og opsamlet plantematerialet. Denne problemstilling skal der findes en løsning på, før projektet kan rulles ud i større skala.

Oplysningsskilte stillet ved Vilde Vejkanter oplyser om projektet og er illustreret med nogle af de vilde plante- og insekterarter, der tilgodeses i projektet.

Vild med Vilje – fortidsminder

I 2019 gennemførte Vordingborg Kommune en undersøgelse af biodiversiteten på udvalgte fortidsminder i biosfære-området. Undersøgelsen indeholdt også forslag til ændring af plejen, således at den biodiversitet, der er tilknyttet fortidsminderne, fortsat kan bevares og forbedres.

I foråret 2020 har en medarbejder fra Byg, Land og Miljø derfor undervist den eksterne entreprenør, der står for fortidsminde-plejen, i, hvordan plejen kan tage hensyn til de blomstrende planter. Grønsalen, Sneglehøj ved Keldby, Kraneleddyssen, Bronzealder-højen ved Møns Fyr samt Brøndehøje Skanse er eksempler på fortidsminder, hvor der er taget hensyn til biodiversiteten – typisk ved at undlade at slå karakteristiske blomsterplanter.

BEVARELSE AF DEN ARTSRIGE NATUR I MØN BIOSFÆRE

Den meget værdifulde vegetation på Kraneleddyssen, der bl.a. rummer Stor knopurt, Merian, Smalbladet klokke og Blåhat.

Ynglesteder for Markfirben langs Grønsundvej

I forbindelse med den kommunale indsats i projektet "Biodiversitetssøer i Biosfæren" er der etableret en lang række nye ynglesteder for Markfirben langs Grønsundvej på Bogø. Ynglestederne er etableret ved at afskrabe vegetation og grave en lille terrasse ud i sydvendte vejskrænter og derefter fylde sand i hullerne. Herved er der skabt optimale æglægningssteder for markfirbene. Det er forhåbningen, at de små eksisterende bestande af Markfirben langs Grønsundvej nu vil sprede sig, således at bestanden kan blive bæredygtig, og publikum får endnu bedre muligheder for at nyde synet af denne smukke art.

Markfirben.

Re-introduktion af Grønbroget tudse og Strandtudse ved Jordbassinene i Stege

I forbindelse med den kommunale indsats i projektet "Biodiversitetssøer i Biosfæren" er der – udover indsatser for markfirben – også reintroduceret yngel fra Grønbroget tudse og Strandtudse i Jordbassinene i Stege. Re-introduktionen blev startet i 2019 og er nu afsluttet med årets udsætning. I efteråret 2020 etableres nye ynglevandhuller på jordbassinene således, at sandsynligheden for, at de truede padder kan få en stærk og levedygtig bestand, øges yderligere. I 2021 er der mulighed for at høre de første tudser kvække fra udsætningsåret 2019.

Nye små grønbrogede tudser til Jordbassinene.

BEVARELSE AF DEN ARTSRIGE NATUR I MØN BIOSFÆRE

Etablering af vandhuller i Biosfære-området

Som led i at understøtte de truede padder i Møn Biosfære er der gennemført en lang række vandhulsprojekter på Bogø og Vestmøn, og der har været dialog med mange positive lodsejere, der ønsker at lægge jord til et vandhul. Derudover er den årlige overvågning af padder overstået, men afrapporteringen afventer fortsat.

Salep-gøgeurt – der blev i 2020 talt 51 blomstrende individer af den sjældne Salep-gøgeurt i Møn Biosfæreområde.

Øvrige naturprojekter og undersøgelser

Fortidsmindet Hårbølle Skanse ejes af Vordingborg Kommune og rummer udover væsentlig information om tidligere tiders forsvar af Danmark også en meget værdifuld vegetation. Kommunen har i flere år plejet skansen, og denne pleje har i år resulteret i en fantastisk blomstring med mange karakteristiske og sjældne arter bl.a.: Kegle-Limurt, Knopnellike, Timian, Tjærenellike, Knoldet Mjødurt, Stor Knopurt, Slangehoved og mange flere. Derudover ses den flotte og sjældne Ildtæge også på området, ligesom den sjældne sommerfugl Rødpletet Blåfugl. Skansen er åben for publikum.

Årets optælling af en af de sjældneste orkidéer i Biosfære-området, Salep-gøgeurt, nåede op på 51 blomstrende individer, hvilket betyder at arten har haft et år på det jævne.

Ynglefuglerapport Nyord og Jordbassinerne – ikke færdig – forventes ultimo oktober

Padde-overvågning 2020 – ikke færdig – forventes ultimo november

Rødpletet Blåfugl på Hårbølle Skanse.

Lystfiskeri /Fishing Zealand – et par udvalgte større aktiviteter

Trods den generelle nedlukning af borgerrelaterede aktiviteter, så lykkedes det også i år at gennemføre Møn Session - den årlige festival for lystfisker-havørred-nørder. Der var sat deltagerbegrænsning på 100 deltagere og salg af billetter. Biletindtægten går ubegrænset til Grusbandens arbejde med at forbedre vandløbene på Møn. Udover fiskeri og de sociale aktiviteter, blev der arrangeret "Plastic Run", hvor der blev indsamlet ikke mindre end 122 kg affald ved Ålebæk Strand. Et eksempel på, at der fanges fisk, men også tænkes på naturforbedring og miljøtilstand.

Arbejdet med at forbedre forholdene for brakvandsfiskene er fortsat. Den første geddefabrik er aktiv, og der er produceret en film "geddefabrik 2", der illustrerer denne indsats. En tredje film, der viser, at det nu er lykkedes at få gedderne til at yngle, er under produktion. Filmene kan ses på Fishing Zealands hjemmeside.

Hårbølle Skanse – utrolig mange blomster, der nyder godt af indsatsen på arealet.

BEVARELSE AF DEN ARTSRIGE NATUR I MØN BIOSFÆRE

Nye gydeområder for brakvandgedderne opstår rundt om Møn Biosfære.

BIOSPHERE FOR BALTIC

Af Paul Debois, seniorkonsulent i Afdeling for Byg, Land og Miljø

Møn Biosfære deltager i to internationale UNESCO biosfære-netværk: Euro MaB (europæisk netværk) og Nord MaB (nordisk netværk).

Møn Biosfære har siden 2018 medvirket i projektet Biosphere for Baltic, der er et samarbejde mellem biosfæreområder rundt om Østersøen. Projektet har fokus på livet i havet, den kystnære påvirkning heraf og de fortællinger, der kan knyttes hertil. Der deltager biosfæreområder fra Sverige, Finland, Estland, Letland, Polen, Tyskland og Danmark (Møn Biosfære). Projektet er finansieret af Sverige og afsluttes i 2020. Der har været en række fælles møder i løbet af 2018 og 2019.

Ligesom alle andre aktiviteter har Covid-19 bevirket, at mødeaktiviteterne i 2020 har måttet opgives. Et par videomøder har erstattet mødeaktiviteterne, men udbyttet er ikke helt det samme, må det erkendes.

Biosphere for Baltic har givet inspiration til konkrete aktiviteter og erfaringsudveksling i forhold til at forbedre kystvandenes vandkvalitet, men også til hvordan man i forhold til børn og voksne kan formidle problemstillinger i forhold til bæredygtig benyttelse - og beskyttelse af kyster og kystvandene.

Fra Møn Biosfære har vi eksempelvis i flere sammenhænge formidlet vores aktiviteter knyttet til Fishing Zealand-samarbejdet.

Et eksempel herpå er vores Møn Biosfære-foldere med poser til affaldsindsamling, der gives til lystfiskere. Initiativet har vakt stor interesse hos vores baltiske samarbejdspartnere, hvoraf flere har omsat ideen til deres lokalområder.

Vores arbejde med brakvandsrovfisk rammer også plet. Vi genskaber nogle af de forsvundne lavvandede yngleområder (vi kalder dem "geddefabrikker") for at sikre overlevelsen af bestandene, der er små og sårbare. Målene er både idealistiske (artsbeskyttelse og biodiversitet) og rekreative, men også kommercielle (bæredygtigt lystfiskeri) til gavn for turismeudvikling og lokal beskæftigelse. Svenskerne har arbejdet med de samme problemstillinger, og vi har gensidigt haft stor gavn af samarbejdet.

Samarbejdet har fokuseret på, hvordan man i de forskellige biosfæreområder søger at bidrage til løsning af problemstillinger i forhold til at sikre biodiversiteten i kystvandene og de tilknyttede vandløb. Problemstillinger der også er velkendte i Danmark.

Samarbejdspartnere er i vid udstrækning kystområder, der på samme vis som Møn, har udfordringer i forhold til fraflytning, befolkningssammensætning og perioder med mange turister. Vi har set eksempler på, hvordan de søger at takle disse problemstillinger ved at arbejde med lokale produkter og støtte til initiativer, der giver lokale arbejdspladser.

FRIVILLIGE MEDVIRKER TIL ØGET BIODIVERSITET

Indlæg fra Naturstyrelsen Storstrøm

BIODIVERSITET PÅ HØJE MØNS OVERDREV

Naturen i Møn Biosfære er både meget varieret og righoldig på arter og naturtyper. Det gælder ikke mindst på Høje Møn, hvor kridtet i jorden skaber voksesteder for mange sjældne arter. Biodiversiteten sikres og udvikles gennem en særlig plejeindsats.

Inden for planteverdenen er der mest fokus på Høje Møns mange orkidéer. 18 forskellige arter er ikke så ringe endda. En af disse orkidéer er Horndrager, der vokser på arealer med overdrev. Og den er blevet en rigtig succeshistorie. I mange år var Jydelejet det eneste voksested i Danmark. Tilbage i 1987 var der ganske få tilbage i Jydelejet, men siden har der været en støt stigende fremgang. Og netop i år slog blomstringen alle rekorder med ikke mindre end 2.645 blomstrende horndragere. Et flot syn!

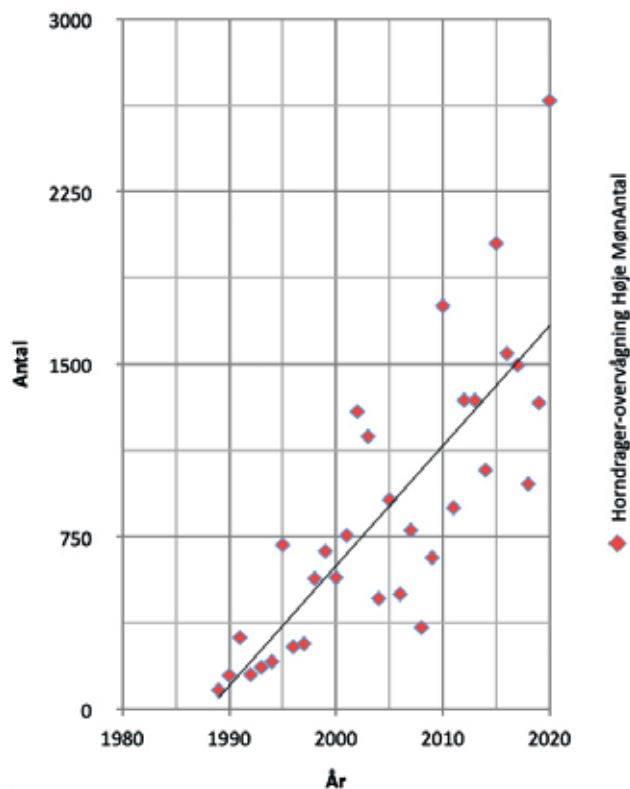
Horndrager

Horndrageren kan klare sig i konkurrencen med andre planter på ganske bestemte lokaliteter. Der skal være varmt, solrigt (men gerne med lidt skygge) og kridtholdig, næringsfattig jord. Der skal være nogle bestemte svampe i jorden og bestemte insekter til at bestøve blomsterne. Det er mange krav at stille, og det er også derfor, at arten er så sjælden. Havde der dog bare været fokus på

mælkebøtter, der slet ikke stiller så mange krav, men kan vokse stort set alle steder.

Denne succes er ikke kommet af sig selv. I alle årene fra 1988 er der gjort en stor indsats for at pleje de områder, hvor Horndrager gror. I mange år var det Naturstyrelsens egne medarbejdere, der foretog plejen af Horndrager. Men i de seneste ca. 15 år er plejen foregået som naturplejedage for alle, der har lyst til at være med. Det sker i et samarbejde mellem Naturstyrelsen, Vordingborg Kommune, Danmarks Naturfredningsforening og Græsningsforeningen Høje Møn. En dag i slutningen af september bliver der slået med le i kerneområdet for Horndrager. Høet bliver revet af og spredt ud på de omkringliggende arealer. Derved bliver der fjernet næringsstoffer i jorden, og der bliver skabt lys til voksestedet. Deltagerne i den årlige naturplejedag hygger sig med arbejdet, kaffe, kage og det sociale samvær om opgaven. Efter slåning og afrivning er det de græssende kreaturers tur til at fortsætte plejen, indtil området næste forår bliver lukket af inden vækstperiode og ny blomstring.

Horndragers udvikling 1989 – 2020

FRIVILLIGE MEDVIRKER TIL ØGET BIODIVERSITET

BIODIVERSITET I KLINTESKOVEN

I 2016 vedtog Folketinget en naturpakke, der bl.a. skal skabe bedre biodiversitet i skoven. I første omgang ved udlæg af urørt skov i statsskovene. Her skal der ikke mere drives skovbrug med hugst og salg af træ. Men urørt er ikke bare urørt, for i disse skove kan der foretages en pleje, der direkte medvirker til højere biodiversitet. Det kan være græsning med forskellige dyr, etablering af mere lys og vand og ved at sætte fart på processen med at få mere dødt ved i skoven.

Dødt ved – altså døde træer – er vigtige vokse- og levesteder for mange organismer i naturen; svampe, mosser, larver og insekter gror og lever udelukkende på dødt – eller døende – ved. Store skovarealer i Klinteskovene har ligget urørt hen i mange år, og her er der meget dødt ved, både liggende i skovbunden, og døde træer, der stadig står op. Men nu er hele den statsejede del af Klinteskovene udlagt som urørt skov. Og der er et ønske om at skabe mere dødt ved. Det kan kun gå for langsomt, da mange arter, der gror og lever på dødt ved, er ved at forsvinde fra den danske natur.

En af metoderne til at skabe mere dødt ved er "veteranisering", d.v.s. at skade nogle af træerne, så de hurtigere dør og dermed skaber mere dødt ved til gavn for biodiversiteten. Veteranisering

kan foregå på forskellige måder, f.eks. ved at skære barken af træerne nede ved jorden eller op ad stammen, ved at beskære træets krone eller ved at brænde træets bark af i jordhøjde.

En flok friske spejdere fra den lokale spejdergruppe – og deres forældre – hjalp Naturstyrelsen med de første forsøg på at skade træer ved at brænde barken af.

Spejderne er gode til bål, og brænde er der nok af i skoven. Så denne opgave var helt perfekt for dem. Og spejderne var bare nysgerrige og glade for at smide brænde ind i ilden. Spejdernes forældre var anderledes uforstående. Hvorfor i alverden skade friske træer midt ude i skoven? Det blev der en god snak ud af, og de fleste tog glade hjem med følelse af at have været med til naturpleje på en ny måde.

Nu skal du, der læser dette, ikke fare ud i skoven og brænde træer af. Det skal selvfølgelig foregå på en sikkerhedsmæssig forsvarlig måde, og Naturstyrelsen ønsker selv at kontrollere udviklingen ud fra en faglig vurdering, så biodiversiteten fremmest bedst muligt. Frivilliges deltagelse i naturpleje sker på mange forskellige måder landet over og også i Møn Biosfære. Mange sår blomster til bierne og nogle deltager i organiseret naturpleje. Alle bidrag er vigtige for at sikre den biologiske mangfoldighed i Danmark.

LÆRING – SAMARBEJDE MED UNIVERSITETER

SAMMENDRAG AF UNDERSØGELSEN AF DE VILDE BIER I MØN BIOSFÆRE

I foråret 2020 udsendte Københavns og Århus Universitet en rapport om de vilde bier på Møn. Projektet blev muliggjort i et tæt samarbejde mellem universiteterne og Vordingborg Kommune.

Vilde bier er et såkaldt signaturtema i Møn Biosfære. Igennem årene er der gennemført forskellige projekter med fokus på at inspirere borgere, landbruget samt plejen af kommunale arealer til at tage hensyn til de vilde bier og dermed insektlivet som så. Der er oprettet en bi-vandresti, udgivet brochurer, delt bi-blomsterfrø ud og bygget insekthoteller for at vække den brede interesse for temaet. De vilde bier er et synonym for, at den biologiske mangfoldighed starter mange steder samtidig – i naturen, i egen have eller ved vejkanterne - og at vi allesammen i Møn Biosfære kan starte vores samspil med naturen i dag ved at skabe nicher til artsrig natur.

Forskerne Henning Bang Madsen og Claus Christiansen har leveret den fornødne viden og læring om de vilde bier på Møn. Dels ved deres egne undersøgelser, dels ved at etablere studenterprojekter sammen med biosfæreambassadører og dels ved at holde oplæg og foredrag i lokalsamfundet.

Nu forelægger de et sæt unikke data, som underbygger det lokale arbejde og vil positivt påvirke følgeprojekter og kampagner som Vilde Vejkanter eller Giffri Kommuner.

Læs her sammendraget af deres undersøgelser og se rapporten ved at følge linket: <https://vordingborg.dk/media/0solg01v/2018-de-vilde-bier-pa-moen-kopi.pdf>

SAMMENDRAG VILDE BIER PÅ MØN

Henning Bang Madsen & Claus Rasmussen, Københavns og Århus Universitet

Møn Biosfæreområde har som en del af sin storslåede natur også en rig fauna af vilde bier. Tilbage i tiden har Møn været et yndet mål for indsamling af insekter, og i den entomologiske samling på Zoologisk Museum i København findes der unikke historiske fund af bier fra Møn. Der er i perioden 1852 til 1975 kendt 61 arter af bier fra Møn.

Vi har i sæsonen 2018 og 2019 haft fælde opsat i fem perioder af ca. en uges varighed; tre perioder (juni, juli og august) i 2018 og to perioder (april og maj) i 2019. Derudover har vi suppleret fældefangster med aktive fangster i denne periode. Med disse og andre nyere indsamlinger er den samlede liste over bier kendt fra Møn

nu i alt 141 arter af bier, hvoraf 14 arter ikke er genfundet siden 1974, mens 80 arter kun er fundet efter 1974 og 47 er fundet i begge perioder.

Alene ved dette projekt (2018-2019) blev der fundet 24 arter nye for Møn Biosfære (Møn og Nyord). Fra fældeerne er 20 arter kun fanget ved et enkelt individ, heraf 14 meget almindelige arter, mens seks er sjældne (rødlistede). Over halvdelen (64,5 %) af arterne (49) var fanget med færre end seks individer.

I Møn Biosfære kendes nu 31 rødlistede arter, hvoraf flere er opmærksomhedskrævende og truede arter. Især er *Sphecodes spinulosus*, som hidtil kun var kendt fra to ældre optegnelser fra Danmark, for nylig rapporteret fra Møn. Dette og adskillige andre bemærkelsesværdige optegnelser er fra Høvblege og Busemarke overdrevet, der ser ud til at være hot spots for den lokale bi-fauna. Registreringerne på Møn giver mulighed for øget bevidsthed og ikke mindst anbefalinger for fortsat pleje. Vores anbefalinger til forbedringer af betingelserne for de vilde bier i biosfæreområdet inkluderer en stigning i tilgængeligheden af blomsterressourcer, f.eks. restaurering af levesteder, der giver blomsterressourcer i landskabet, fremme af de bedste ressourceplanter til vilde bier i by- og landbrugslandskaber, mindre intensiv forvaltning af græsplæner, vejkanter og grøfter samt monitorering og formidling.

Læs hele rapporten og det tilhørende case study sendt til UNESCO i Paris i juni 2020 på Møn Biosfæres hjemmeside eller ved at følge linket: <https://vordingborg.dk/media/h4vp3ci5/format-case-study-br-2-the-wild-bees-in-moen-br-2020.pdf>

Sporeblodbi. Foto: Anders Illum

DEN BÆREDYGTIGE UDVIKLING I MØN BIOSFÆRE

DEN BÆREDYGTIGE TURISMESTRATEGI ... OG HANDLEPLAN FOR MØN BIOSFÆRE

Af Søren P. Sørensen, udviklingskonsulent i Afdeling for Strategi og Implementering

Arbejdet med en strategi for bæredygtig turisme i Vordingborg Kommune

Startskuddet lød i efteråret 2019, hvor der 25. oktober i regi af Møn UNESCO Biosfære og i samarbejde med Møn-Sydsjælland Turistforening blev gennemført en temadag om FN's Verdensmål for bæredygtig udvikling og fremtidens bæredygtige turisme. Strategi-processen bygger videre på resultaterne af denne temadag. Der er nedsat en arbejdsgruppe, der planlægger den videre udviklingsproces for strategien og sørger for afholdelse af workshops, der skal præcisere indhold til strategien med baggrund i den velbesøgte temadag.

En række andre nøglepersoner i kommunen blev inviteret til at deltage i en fælles udviklingsproces om en strategi for bæredygtig turisme i Vordingborg Kommune 2021-2025 - og i forlængelse heraf en handlingsplan for bæredygtig turisme på Møn samt en handlingsplan for bæredygtig turisme på Sydsjælland. De første 2 workshops var planlagt til afholdelse i april måned

2020, men måtte desværre aflyses på grund af den omfattende corona-nedlukning af landet.

Workshop-forløbet blev genoptaget i oktober måned, og den første workshop om strategiarbejdet (W-S1) blev afholdt onsdag 7. oktober på Kornerups Rådhus i Vordingborg. Den anden strategi-workshop (W-S2), som skulle afholdes onsdag 28. oktober på Residens Møn i Stege, måtte desværre udsættes, da der et par dage før afholdelse blev indført et nyt restriktivt forsamlingsforbud på 10 personer, grundet en voldsom stigning af corona-smittede under den anden bølge af pandemien.

Strategi for bæredygtig turisme i Vordingborg Kommune 2021-2025 skulle have været politisk godkendt inden udgangen af 2020, men med nuværende udsættelse af workshops bliver det ikke før i begyndelsen af 2021.

Der bliver i alt 5 workshops: To strategi-workshops i oktober/november 2020 for hele Vordingborg Kommune, og tre handlingsplan-workshops i starten af 2021, hhv. to workshops for Møn og en workshop for Sydsjælland. Desuden afholdes et bredt inviteret borgermøde som optakt til handlingsplan-arbejdet i 2021.

DARK SKY MØN OG NYORD – FRA ILDSJÆL EVENTYR TIL BÆREDYGTIG FORRETNING

Af Annette Tenberg, koordinator Møn Biosfære

For enden af Mælkevejen ligger Nyord.

”Mørket svøber sig omkring os som en sort dyne med tusinde og atter tusinde af lysende prikker, der funkler over vores hoveder... himmelhvælvingen sænker sig ned over os. Stjerner, planeter og galakser danser på den måneløse nat og giver én lyst til at række ud efter dem.”

Sådan starter artiklen, som dækker midteropslaget i juletillægget i Jysk Fynske Medier, som ryger ud til ca. 600.000 læsere i Danmark.

I 2020 har der igen været stor fokus på Dark Sky i både landsdækkende og internationale medier, i tv og radio. Læs mere på kommunens hjemmeside.

Dark Sky er en ægte biosfære-historie med naturen, bæredygtigheden og mennesket i fokus. Dark Sky Møn er for længst kommet ud over ildsjælestatus. I dag formidles et hav af historier af dygtige Dark Sky-guider, som hver især deler ud af deres personlige kompetencer. Det kan handle om oplevelsen af selve mørke, som i sig selv er en kerneværdi og i dag nemt kan skræmme storbyboere. Det kan være et kik dybt ind i den næste galakse på en stjerneklar nat eller endda en fotosafari med en garvet astrofotograf.

Som Dark Sky-guide Kenneth Lau Rentius fortæller i den omtalte artikel, kan der være tilknyttet mulighed for overnatning i hans eget B&B på Strågården på Nyord eller et godt måltid mad, som f.eks. Fanefjord Skovpavillon eller Klintholm Lake Apartments tilbyder Dark Sky-søgende. Dark Sky begynder at blive forretning og er et vigtigt led i den bæredygtige turisme, som Møn Biosfære støtter op omkring. Konceptet tiltrækker turister især i en tid, hvor pandemier både skræmmer og kræver nye leveveje og lukker ned for kendte feriemønstre.

Leve og arbejde i samspil med naturen. Det er, hvad Møn Biosfære handler om. Tak, til alle de dygtige ambassadører, der med glæde servicere journalister og byder på unikke oplevelser i Møn Biosfære og Dark Sky.

Udklip fra JulDanmark, uge 44 /2020, kommercielt tillæg,
udgivet sammen med Fyens Stiftstidende og Fyns Amts Avis,
fredag den 30. oktober 2020.

DEN BÆREDYGTIGE UDVIKLING I MØN BIOSFÆRE

ET BIOSFÆRE OG DARK SKY CENTER PÅ HYLDEVANG GÅRD PÅ NYORD

Af Annette Tenberg, koordinator Møn Biosfære

Ganske stille ligger gården Hyldevang lige på kanten af Østdanmarks største vandfugleområde med den lille Nyord by i ryggen. Her holder Vordingborg Kommunes sociale virksomhed Skovhjelperne til. Her overnatter friluftskere i Naturstyrelsens sheltere, og tusindvis af turister nyder i løbet af året udsigten fra den handicapvenlige udkikspost. På Hyldevang starter en tematisk vandrerute, der fortæller om de vilde bier i landskabet og i byen.

Og sidenhen har gården ganske stille udviklet sig til centrum for formidlingen af Dark Sky parken Nyord-Ulvshale. En fotoudstilling af astrofotograf Ruslan Merzlikakov i madpakke-rummet, understøttet af tips til himmelobservationer på de forskellige årstider var starten. I 2020 blev der afholdt en række guide-

de himmel-observationer fra stedet, der byder på den mest uforstyrrede nattehimmel i området. Det ved vi, fordi Dark Sky-guiderne her løbende måler mørket til de årlige rapporter til IDA (International Dark Sky Association) foreningen. Nu sætter Dark Sky-guiderne et webcam op, som i realtime sender billeder fra nattehimmelen til bl.a. visitmoen.dk sitet og vil hente himmelfænomener endnu tættere på under kommende guidede arrangementer.

Fra det nyanlagte parkeringsområde vil der til næste år føre en Dark Sky-sti til observationspunktet. Stien oplyses om natten ganske svagt af lyskilder, der tager højde for, at de besøgendes øjne vænnes til mørket, og nattesynet ikke forstyrres.

Det er planen, at Hyldevang skal blive til Møn Biosfære og Dark Sky center. De små projekter, der fylder gården med liv, er de bedste eksempler på stedets unikke potentiale.

MØN BIOSFÆRE 2021

Tilmelding Biosfære ambassadørkursus

Du kan allerede nu tilmelde dig Biosfære ambassadørkursus for 2021. Denne gang vil det handle om biosfæren, bevarelse af vores artsrige natur på land og i vandet og den uforstyrrede nattehimmel. Det vil handle om vores kulturelle rødder og om os selv, der i dag bor i Møn Biosfære, og hvordan vi kan bidrage til at bevare og udvikle vores lokalområde bæredygtigt.

Kurset gennemføres på 4 weekender i foråret 2021 med start lørdag den 6. marts, kl. 13-15.30 i House of Møn i Stege. Det endelige program er under udarbejdelse, og sendes til deltagerne i starten af det nye år. Deltagelse er gratis. Der er max. 25 pladser. Tilmelding først til mølle til anrg@vordingborg.dk

Jeg er del af biosfæren. [#biosfaeremøn](https://twitter.com/biosfaeremøn)

LIV OG ARBEJDE I SAMSPIL MED NATUREN

FN's organisation
for uddannelse, videnskab,
kultur og kommunikation
og information

MØN
UNESCO
BIOSFÆREOMRÅDE

Læs meget mere om Biosfære Møn på
www.vordingborg.dk/biosfære

Vordingborg Kommune

Strategi og Implementering

Koordinator for Møn Biosfæreområde

Annette Tenberg

anrg@vordingborg.dk

mobil: 4015 8944

FN's organisation
for uddannelse, videnskab,
kultur og kommunikation
og information

**MØN
UNESCO
BIOSFÆREOMRÅDE**